Roll No. : ....

Total No. of Questions : **12**] [Total No. of Printed Pages : **3**

APMA–319

M.A. (Previous) Examination, 2023

SANSKRIT

Paper - III

(भारतीय दर्शन)

Time : 3 Hours] [*Maximum Marks : **100***

खण्ड–अ **(अंक : 2 × 10 = 20)**

नोट :– सभी **दस** प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा **50** शब्द)। प्रत्येक प्रश्न **2** अंक का है।

खण्ड–ब **(अंक : 8 × 5 = 40)**

नोट :– सात में से किन्हीं **पाँच** प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा **200** शब्द)। प्रत्येक प्रश्न **8** अंक का है।

खण्ड–स **(अंक : 20 × 2 = 40)**

नोट :– चार में से किन्हीं **दो** प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा **500** शब्द)। प्रत्येक प्रश्न **20** अंक का है।

खण्ड–अ

1. सर्वेऽपि अधोलिखिता: **दश** प्रश्ना: समाधेया:–

   (i) सांख्यकारिका-ग्रन्थस्य प्रथमां कारिकां लिखन्तु।

   (ii) कति नास्तिक-दर्शनानि ? कानि च तानि ?

(iii) 'प्रत्यक्षमेकं प्रमाणम्' इति कस्मिन् दर्शने मन्यते ?

(iv) 'तर्कसंग्रहः' 'तर्कभाषा' च इत्यनयोः ग्रन्थयोः लेखकौ कौ ?

(v) तर्कभाषानुसारं कति प्रमाणानि ? कानि च तानि ?

(vi) न्यायदर्शनस्य प्रवर्तकः कोऽस्ति ? कश्च ग्रन्थः तेन लिखितः ?

(vii) स्थूलभूतानि पञ्चीकृतानि सन्ति, अपञ्चीकृतानिवा ?

(viii) वेदान्तसारे कति अनुबन्धाः उल्लिखिताः ? कानि च तेषां नामानि ?

(ix) सांख्यं च योगश्च इत्यनयोः दर्शनयोः ईश्वरस्य निरूपणं कस्मिन् दर्शने अस्ति ?

(x) योगसूत्राणां रचयिता कोऽस्ति ?

खण्ड–ब

नोट :– अत्र सप्तसु प्रश्नेषु केचन **पञ्च** प्रश्नाः समाधेयाः। द्वितीयः चतुर्थश्च प्रश्नः अनिवार्यतया समाधीयताम्–

2. कस्याप्येकस्याः कारिकायाः संस्कृतेन व्याख्या कार्या–

मूलप्रकृतिरविकृतिः महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्त।

षोडषकस्तु विकारो न प्रकृतिर्न विकृतिः पुरुषः॥

अथवा

सत्वं लघु प्रकाशकमिष्टमुपष्टम्भकं चलं च रजः।

गुरुवरणकमेव च, तमः प्रदीपवच्चार्थतोवृत्तिः॥

3. सांख्यकारिकानुसारं 'पुरुष-सिद्धिः' इत्यस्मिन् विषये टिप्पणं लेखनीयम्।

4. अधोलिखितं विषयम् अवलम्ब्य संस्कृतेन टिप्पणिः लेखनीया–

साधनचतुष्टयम्।

अथवा

आवरणशक्तिः विक्षेपशक्तिश्च।

5. सप्रसङ्गं व्याख्या कार्या–

असर्पभूतायां रज्जौ सर्पारोपवद् वस्तून्यवस्त्वारोपः अध्यारोपः।

अथवा

अपवादो नाम रज्जुविवर्तस्य सर्पस्य रज्जुमात्रत्ववद् वस्तुविवर्तस्यावस्तुनोऽज्ञानादेः प्रपञ्चस्य वस्तुमात्रत्वम्।

6. सप्रसङ्गं व्याख्यायताम्–

लिङ्गपरामर्शोऽनुमानम्।

अथवा

तच्च कारणं त्रिविधम्–समवायि–असमवायिनिमित्तभेदात्।

7. 'योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः' इति सूत्रं व्याख्येयम्।

8. कमपि विषयम् एकमधिकृत्य टिप्पणी लेख्या–

व्यक्ताव्यक्तयोः साधर्म्यम् वैधर्म्यम् च।

अथवा

सत्कार्यवादः।

खण्ड–स

नोट :– अधोलिखितेषु चतुर्षु प्रश्नेषु कयोश्चिद् **द्वयोः** उत्तरं देयम्–

9. सांख्यमतानुसारेण दुःखत्रयस्य निरूपणम् क्रियताम्।

10. वेदान्तमतसम्मतं पञ्चकोष–निरूपणं करणीयम्।

11. तर्कभाषानुसारेण 'प्रत्यक्षप्रमाणम्' इत्यस्य सविस्तरं निरूपणं कार्यम्।

12. योगदर्शनानुसारं चित्तवृत्तिनिरूपणं कार्यम्।